

УДК 631.115.8:316.334.55

**РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ
ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РІВЕНЬ ЖИТТЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ**

М.С. Яворська, аспірантка*

Розглянуто сутність поняттєвого змісту кооперації, оцінено вплив сільськогосподарської кооперації на рівень життя населення та запропоновано шляхи її розвитку.

Кооперація, сільськогосподарські кооперативи, розвиток кооперації, кооперативний рух, рівень життя, сільське населення, сільські території.

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, академік НААН України
В.К. Терещенко

На сьогодні, одним із основних завдань держави та пріоритетних напрямів роботи Української влади є сталий розвиток сільських територій. Одним зі шляхів розвитку українського села є сільськогосподарська кооперація. Так, Міністр аграрної політики та продовольства України підтримує створення системи сільськогосподарської кооперації, що, у свою чергу, дасть змогу дрібному виробнику отримати державну підтримку і пришвидшить доступ до кредитних ресурсів, а створення кооперативів замкненого циклу дасть змогу збільшити додану вартість завдяки поглибленій переробці продукції тваринництва, що створить додаткові робочі місця та знизить ціну готової продукції внаслідок її реалізації безпосередньо за місцем виробництва.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемам розвитку та функціонування сільськогосподарської кооперації в Україні приділена увага багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Значний вклад у розробку теоретичних основ розвитку та діяльності сільськогосподарської кооперації внесли такі відомі науковці, як О.В. Чаянов, П.П. Маслов, М.І. Туган-Барановський, М.В. Левитський та інші. Також значну увагу даній проблематиці приділяють і сучасні провідні вчені, зокрема, М.І. Малік, В.В. Зіновчук, Л.В. Молдаван, Ф.В. Горбонос, А.О. Пантелеймоненко, які продовжують розвивати наукові досягнення та вдосконалювати напрями розвитку кооперативного руху на селі.

Поряд з цим, сьогодні, багато наукових праць присвячується проблемам підвищення добробуту населення країни та зростання рівня життя сільського населення. Значний вклад у дослідження даної проблеми внесли такі провідні вчені-економісти, як С.О. Гудзинський, В.С. Дієсперов, В.К. Терещенко, В.К. Збарський, Л.О. Шепотько та інші. Проте у наукових працях вищезазначених науковців, приділено недостатньо уваги формуванню та підвищенню рівня життя сільського населення з урахуванням особливостей функціонування кооперативного руху на селі. Проблеми розвитку сільськогосподарської кооперації та підвищення рівня життя сільського населення залишаються актуальними і потребують свого подальшого вирішення.

Мета дослідження – розгляд економічно-організаційних напрямів розвитку сільськогосподарської кооперації, що забезпечить підвищення рівня життя населення, організує додаткові робочі місця та збільшить масштаби виробництва сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи суть понятійного змісту кооперації, слід зазначити, що в перекладі з латинської цей термін означає «співробітництво». Витоки кооперативного руху беруть свій початок з 1846 р. в Англії. В подальшому кооперація набуває дещо ширшого спектру ознак, а саме: «сприяти, об'єднувати, допомагати» [1, с. 317].

За радянських часів «кооперація» трактувалася, як «форма організації праці, за якої певна кількість людей бере участь у спільних процесах праці» [1, с. 317]. Згодом кооперація набуває масштабнішого соціально-економічного значення і в сучасному розумінні, «кооперація – це система кооперативних організацій, створених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб своїх членів» [2]. Кооперативний рух –

вагомий винахід суспільної цивілізації. Кооперація поєднує в собі гуманні цінності справедливості, взаємодопомоги, рівності та добродієвності і вважається одним із ефективних механізмів господарської діяльності в умовах ринку.

На сьогодні у світі функціонує близько 800 тис. кооперативів, які об'єднують понад 10 млн чол. Наприклад, в Європі близько 50 % населення є членами різного типу кооперативів [3, с. 129]. На жаль, в Україні розвиток кооперативного руху на селі не набув такого жвавого розповсюдження.

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, на сьогодні в Україні зареєстрований усього 851 обслуговуючий сільськогосподарський кооператив. І з їх загальної кількості, реально працюючими на селі, можна виділити лише близько 300 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) [4]. СОКами охоплено менш ніж 3 % українських сіл та селищ (співвідношення числа СОК до кількості сільських (селищних) населених пунктів становить нині 2,2 %). До сільськогосподарської кооперації долучено менш ніж 0,5 % сільського населення – 21,5 тис. чол., тоді як до 1917 р. показник сягав 55–60 %. Загальна вартість наданих послуг СОК за I півріччя 2012 р. становила лише 35,2 млн грн.

Однак ми вважаємо, що саме сільськогосподарська кооперація є оптимальним варіантом об'єднання зусиль сільськогосподарських товаровиробників для виробництва якісної сільськогосподарської продукції та допомоги у її подальшій реалізації. Для цього мають бути налагоджені тісні зв'язки між сільськогосподарськими товаровиробниками (членами кооперативних структур), органами місцевого самоврядування, місцевими громадами та кінцевими споживачами.

Відповідно до статистичних даних, на сьогодні переважна більшість сільськогосподарської продукції виробляється у господарствах населення: близько 80 % молока, 47 – м'яса, 98 – картоплі, 37 % яєць. Крім того, в господарствах населення утримується 77 % корів, 56 % свиней, 47 % птиці [5].

На наш погляд, кооперативні формування мають включити вироблену фермерськими та особистими селянськими господарствами продукцію в маркетинговий ланцюг, збільшити додану вартість продукції, що виробляється (шляхом покращення первинної обробки та зберігання) та підвищити її безпеку і якість.

Крім того, кооперативи можуть стати ефективним механізмом згуртування селян і дадуть можливість вирішити цілу низку їх соціально-економічних проблем.

Слід зазначити, що кооперативний рух широко розвинений у більшості провідних країн світу (США, Канада, Японія, Китай та держави-члени ЄС). Так, 80 % сільськогосподарської продукції Скандинавії, 65 % – Нідерландів, 52 % – Німеччини, Іспанії, Франції знаходять збут через сільськогосподарську кооперацію. А в США кооперація – це переробка молока 82 %, збут продукції – 30 %, виробництво цукру – 51 %, оптові ринки худоби – 40 %, постачання добрив – 45 %, пального – 44 %. Кооперативи Китаю та Японії реалізують на внутрішньому та зовнішньому ринках понад 90 % сільськогосподарської продукції [6, с. 69–74].

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, за I квартал 2013 р., обсяги виробництва сільськогосподарської продукції збільшились на 5,1%. Однак, за нашими розрахунками, за відсутності налагодженої системи збуту продукції, сільське населення втрачає близько 40 млрд грн, при цьому, понад 2 млн особистих селянських господарств залишаються поза межами аграрного ринку.¹ Тому, як зазначає Міністр аграрної політики та продовольства України, сьогодні існує потреба у відновленні діяльності кооперативного руху та створенні близько 12 тис. виробничих і обслуговуючих кооперативів.

Роль діяльності кооперативів у соціально-економічному розвитку сільських територій надзвичайно важлива. Кооперативи сприяють підвищенню рівня зайнятості сільського населення. Функціонування сільськогосподарських кооперативів, по-перше, це створення нових робочих місць (виконання механізованих робіт, ветеринарні та зоотехнічні послуги, обробка та зберігання продукції, транспортування та реалізація виробленої продукції тощо). По-друге, це розширення площ задіяних оброблюваних угідь та зменшення сезонності виробничої діяльності. Також кооперативи є й джерелом збільшення грошових надходжень для сільського населення. Члени кооперативних формувань можуть збільшувати масштаби виробництва сільськогосподарської продукції і самостійно, без посередників, реалізувати її кінцевому споживачу, забезпечуючи цим самим для себе додаткові доходи. Адже за рахунок можливості збуту сільськогосподарської продукції великими партіями зменшується вартість витрат для її обробітку і транспортування, а також строки її реалізації (що є надзвичайно важливим у зв'язку зі швидким псуванням деяких видів сільськогосподарської продукції).

До того ж, створення системи кооперативного руху дає змогу дрібному виробнику отримати державну підтримку, і спрощує доступ до кредитних ресурсів. Для цього, окрім діючих механізмів державної підтримки (цінового регулювання, виробничих дотацій, субсидій на придбання ресурсів, податкових субсидій, кредитної підтримки, фінансування загальних послуг і програм сільського розвитку), зусилля мають бути спрямовані на підтримку розвитку малого і середнього бізнесу.

Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що кооперація відіграє важливу роль в соціально-економічному, суспільному та культурному житті країни. Кооперація сприяє розвитку ринкових відносин, підвищенню якості виробленої сільськогосподарської продукції та покращенню матеріально-соціального рівня життя населення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розвиток кооперації повинен розглядатися як важливий засіб економічного, соціального та культурного розвитку, а також прогресу людини в країнах, що розвиваються. Держава та її керівництво мають запровадити політику, згідно з якою кооперативи мали б змогу отримувати належну допомогу та сприяння економічного, технічного, законодавчого, податкового та іншого характеру без впливу на їхню незалежну діяльність.

---

¹ Власні дослідження

Важливим етапом розвитку кооперації на селі мають стати заходи, спрямовані на поширення знань, принципів та методології функціонування кооперативів серед жителів сільського населення.

Очікуваними результатами від діяльності кооперативів є:

- розвиток сільських територій;
- підвищення рівня і якості життя населення;
- створення нових робочих місць у сільській місцевості;
- розвиток конкурентного середовища;
- уникнення зайвих посередників;
- стабілізація внутрішнього продовольчого ринку.

Список літератури

1. Основи аграрного підприємництва / за ред. М.Й. Маліка. – К. : ІАЕ, 2000. – 582 с.
2. Закон України «Про кооперацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>
3. Організаційно-економічні основи розвитку агропромислового комплексу та сільських територій / за ред. П.А. Лайка. – К. : Нічлава, 2006. – 448 с.
4. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/>
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація : словник-довідник / за ред. Р.Я. Корінця, М.П. Гриценка, М.Й. Маліка. – Львів : Українські технології, 2010. – 160 с.

Рассмотрена сущность понятийного содержания кооперации, оценено влияние сельскохозяйственной кооперации на уровень жизни населения и предложены пути ее развития.

Кооперація, сільськогосподарські кооперативи, розвиток кооперації, кооперативне рухання, рівень життя, сільське населення, сільські території.

Essence of concept of cooperation is considered in the article, influence of agricultural cooperation is appraised on the standard of living of population and the ways of its development are offered.

Cooperation, agricultural cooperatives, cooperative development, cooperative movement, quality of life, rural population, rural areas.